

ТОҶИКИСТОН: Лоихаи навсозии системаҳои ирригатсия ва дренаж ва устувории он ба тағйирёбии иқлим ва ҳолатҳои фавқуллода дар ҳавзаи дарёи Вахш

Маълумот

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз Бонки Осиёи Рушд (БОР) дархост кардааст, ки барои навсозии шабакаҳои обёрӣ ва дренаж дар ҳавзаи дарёи Вахш маблағ ҷудо кунад. Ин ҳуҷҷат Тадқиқоти ибтидоии экологӣ (ТИЭ) барои рушди инфрасохтор дар қитъаи ибтидоии 40,355 га дар системаи Ёвон дар водии ноҳияи Ёвон, Хуросон ва қисми ноҳияи А. Ҷоми мебошад (**Расми 0-1**). Ин марҳилаи 1 -и Лоихаи навсозии шабакаҳои обёрӣ ва дренаж дар ҳавзаи дарёи Вахш хоҳад буд (минбаъд "Лоиха" номида мешавад).

Лоиха. Маблағгузорӣ барои дастгирии навсозии инфрасохтори илмӣ -таҳқиқотӣ ва дастгирии институтсионалӣ, ки дар панҷ қисмати фаъолияти лоиха гурӯҳбандӣ шудаанд, пешниҳод карда мешавад: (i) инфрасохтор, (ii) рушди институтсионалӣ барои беҳтар намудан ва таъмини устувории молиявии амалиёт ва нигоҳдорӣ, (iii) рушди кишоварзӣ, (iv) Рушди иҷтимоӣ ва гендерӣ ва (v) Чораҳои оид ба мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим

Лоиха дар вилояти Хатлон дар поёноби дарёи Вахш ҷойгир буда, масоҳати 9827 гектарро дар бар мегирад¹. Ин тобовариро ба тағйирёбии иқлим ва офатҳои табиӣ, ҳосилнокии захираҳои об², даромади деҳқонон, идоракунии самаранокии об ва таҷрибаҳои кишоварзӣ дар минтақаҳои интиҳобшудаи шабакаҳои обёрӣ ва захбурҳои Ёвон афзоиш медиҳад. Лоиха бори аввал аст, ки дар Тоҷикистон чунин масъалаҳои (i) навсозии инфрасохтори афзалиятнокро, ки ба тағйирёбии иқлим ва офатҳои табиӣ тобовар мебошанд³; (ii) муассисаҳо ва системаҳои оптимизатсияшуда барои банақшагирии самарабахш, истифода ва нигоҳдорӣ (ИН); ва (iii) сиёсат ва стратегияҳои оид ба мусоидат ба баробарии гендерӣ ва баланд бардоштани иштироки занон дар идоракунии замин ва захираҳои обро пешкаш менамояд. Тақрибан 9600 деҳқон, ки 20 дарсади онҳоро занон ташкил медиҳанд, аз беҳбуди таъминоти об, сарфаи нерӯи барқ ва ҷорӣ намудани технологияҳои аз ҷиҳати иқлим муносиб баҳра хоҳанд бурд⁴. Дар НИМЗ-и мазкур пеш аз ҳама пешниҳодҳои оид ба навсозии системаи Лоиха ҳамчун як қисми натиҷаи навсозии яқум баррасӣ карда мешавад.

Тадқиқоти пешакии асосноккунии техникӣ-иқтисодӣ, ки аз ҷониби Агентии беҳдошти замин ва обёрӣ (АБЗО), агентии иҷрокунандаи Лоиха супориш дода шудааст, ки дар маҷмӯъ талаботро оид ба навсозии системаи Лоиха дар минтақаи Ёвон муқаррар намояд. Дар оқибат, кӯмаки техникӣ (КТ)⁵ БОР таҳлили муфассалтар ва арзёбии экологии пешниҳодҳоро оид ба татбиқи марҳилаи 1 -и Лоихаи навсозии системаи лоихаи Ёвонро дар бар гирифт.

Ҳудуди тадқиқот дар вилояти Хатлон ҷойгир буда, дар он қисми зиёди зироаткорӣ бо истифода аз кишоварзии обёришаванда амалӣ карда мешавад, ки ҳосилнокии заминҳои обёришавандаро дар чунин минтақаҳои хушк баланд мебардорад. Лоиха самаранокии обёрӣ ва малақаҳои техникӣ деҳқонони марду занро баланд мебардорад, усулҳои такмилёфтаи кишоварзӣ, ҷорӣ намудани қубурҳои пӯшида барои обёрии ҷўяқҳо, кишоварзии механиконидашуда, системаҳои обёрии самаранок барои обёрии қитъаҳои наздиҳавлигӣ ва инчунин, инфрасохтори захиравӣ ва маркетингӣ (занҷираи ташаккули арзиш) -ро тақвият мебахшад.

Минтақаи тадқиқотшавандаи ноҳияи ба ду дарё дар водии алоҳидаи Хуросон ва Ёвон нишеб аст ва нишебии онҳо аз <1% дар поёни водӣ то 3.2% то тепаҳо афзоиш меёбад. Баландии замин аз + 450 м

¹ Лоиха дар ҷаҳорҷўбаи кӯмаки техникӣ ТА-9867 ТАҶ таҳия карда шуд. БОР 2019. "Таҳияи Лоихаи навсозии шабакаҳои обёрӣ ва захбурҳо дар ҳавзаи дарёи Вахш". Манила.

² Ҳосилнокии об (маъмулан ҳосили як қатра номида мешавад) баланд бардоштани ҳосили зироатҳо ё кам кардани истифодаи оби зироатро дар бар мегирад. Он аз рӯи ҳосилнокӣ (килограмм) ё арзиши (\$) як воҳиди оби истеъмолшуда чен карда мешавад.

³ Навсозӣ, такмил додани инфрасохтор, амалиёт ва идоракунии системаҳои обёриро барои коней кардани ниёзҳои деҳқонон ба хизматрасонии расонидани об ва фаъолшавии истеҳсол ва ҳосилнокии обро дар бар мегирад. БОР. 2017. Дастурамал оид ба зербахши обёрӣ: Блокҳои сохтмонӣ барои сармоягузории устувор. Манила

⁴ Технологияҳои нав, ки аз ҷониби лоиха ҷорӣ карда шудаанд, инҳоро дар бар мегиранд: (i) ҷамъоварии маълумот дар вақти воқеа барои банақшагирии обёрӣ; (ii) системаҳои назорати дурдаст ва мониторинг; ва (iii) пардохти шаффофи ғайринақдӣ барои ҳадамоти обёрӣ.

⁵ Лоиха бо дастгирии техникӣ ТА-9867 ТАҶ таҳия шудааст. БОР.2019. "Таҳияи Лоихаи навсозии шабакаҳои обёрӣ ва захбурҳо дар ҳавзаи дарёи Вахш". Манила.

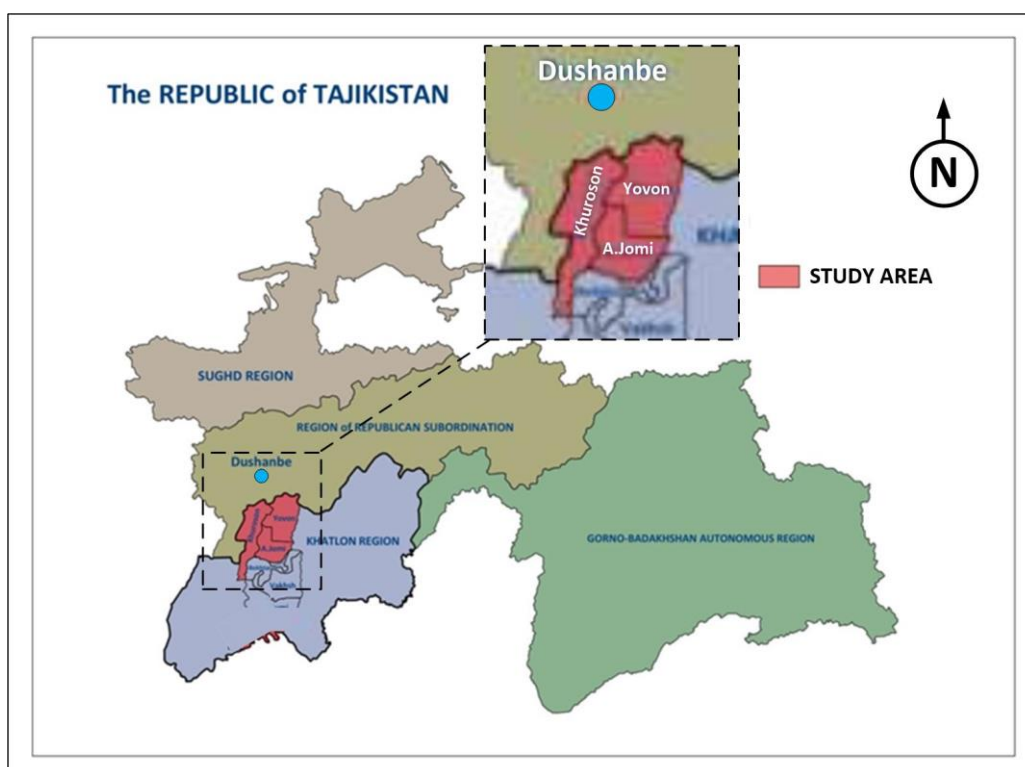
аз сатҳи баҳр дар ҷануби водии Хуросон то +850 м аз сатҳи баҳр дар сарғаи водии Ёвон тағйир меёбад. Хокҳо лозаҳои нимранги-зард / қаҳваранги сабук мебошанд, ки шамол онҳоро дар умқи тақрибан 150-300 м мезадад, ки ба эрозия хеле осебпазиранд ва дар минтақаи тадқиқот обкандаҳои умқӣ ба вучуд омадаанд.

Минтақаи тадқиқот хушк аст, боришот асосан аз моҳи ноябр то май ва сардиҳо аз декабр то март мешаванд. Аз моҳи март то ноябр ҳарорати ҳадди ақали миёна аз сифр болотар аст ва дар моҳи июл -37 дараҷа мегардад. Намӣ одатан аз моҳи апрел то охири моҳи сентябр танҳо 45-60% -ро ташкил медиҳад. Оби зерзаминӣ шӯр аст ва пас аз таҳияи нақшаи ибтидоии обёрӣ дар солҳои 1960, сатҳи об зуд аз -20м то 2м аз сатҳи замин боло рафт.

Системаи мавҷудаи ирригатсия ва дренаж (ИваД) дар ҷойҳои имкон тоза, таъмир ва такмил дода мешавад, ба ҷои қубурҳо ва пайвастагиҳо, ки таҷҳизоти кӯҳна дигар корношоям мешаванд, иваз карда мешаванд. Инфрасохтори ёрирасон ва каналҳои таъминоти алоқаманд ва системаҳои обтаъминкунӣ аз солҳои 1960 то 1970 вучуд доранд. Маълум аст, ки баъзе қубурҳои обёрӣ ва захбурҳои сементӣ дорой асбест мебошанд. Маълум аст, ки системаи обёрӣ, захбур ва канал аз сабаби омилҳои экологӣ ва набудани нигоҳубин бад шуда, барои пешгирии қардани бадшавии минбаъда таъмир, иваз ва нигоҳубинро талаб мекунад. Ҳамин тариқ, ТИЭ-и мазкур ҳам идоракунии муҳити зист ва ҳам идоракунии асбестро барои муҳофизати физикии пешниҳодшуда фаро мегирад.

Пас аз миссияҳо ва санҷиши мукамал дар солҳои 2020/21 ки аз ҷониби БОР гузаронида шуда буданд, ин ТИЭ пешниҳодҳои физикиро барои майдони идоракунии обёришавандаи майдони масоҳаташ 40,355 га (59% обрасонии худҷорӣ ва 41% обрасонӣ тавассути пойгоҳи обкашӣ) дар Ёвон дар бар мегирад. Инфрасохтори муҳандисии системаи Ёвон инҳоро дар бар мегирад: (i) шохаҳои каналҳои асосӣ (магистралӣ) ва сохторҳои ба онҳо алоқаманд, (ii) системаҳои обкашӣ, (iii) системаҳои тақсими дуввумдараҷа ва сеюмдараҷа, (iv) системаҳои захбурҳо, (v) каналҳои селпарто барои таҳлия/пахнкунӣ, (vi) роҳҳои назоратӣ ва хочагӣ; ва (vii) системаҳои саҳроӣ. АБЗО системаи асосии шохаҳои каналҳо, каналҳои обпарто/пахнкунанда, пойгоҳҳои обкашӣ ва коллекторҳои захбурҳо идора мекунад, истифода мебарад ва нигоҳ мебарад. Ҳабадаш Ассотсиатсияи истифодабарандагони об (АИО) барои идора, истифода ва нигоҳдории системаҳои дуввумдараҷа ва сеюмдараҷа, аз ҷумла системаҳои қубури зерзаминӣ (асбестӣ) дар қаламрави онҳо масъул мебошанд. **Расми 0-1** минтақаи тадқиқотиро нишон медиҳад.

Расми Ошибка! Текст указанного стиля в документе отсутствует.-1. **Минтақаи (ҳудуди) тадқиқотшаванда**

Манбаъ: Мушовирон

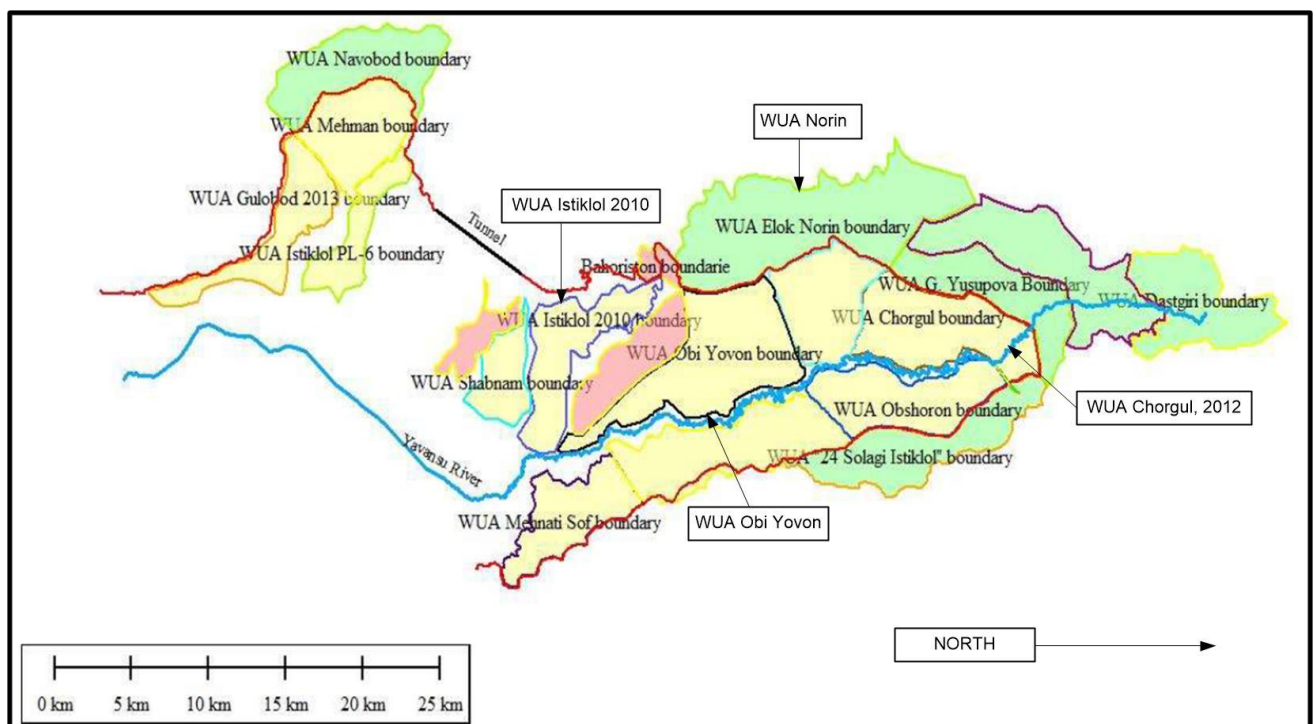
Барои баланд бардоштани ҳосили зироатҳо обёрии иловагӣ лозим аст. Обёрӣ асосан дар давраи нашъунамо аз апрел то сентябр сурат мегирад ва зироатҳо пахта, чуворимакка, сабзавот, каду, боғ, тоқзор ва хӯроки чорво мебошанд. Гандуми тирамоҳӣ дар тирамоҳ кошта шуда, дар моҳҳои апрел ё май чамъоварӣ карда мешавад.

ТИЭ-и мазкур Марҳилаи 1 -и Лоихаи Рушдро, ки аз ҳисоби гранти БОР маблағгузорӣ карда мешавад, дар бар мегирад. Тадқиқоти ТИЭ дар ноҳияи Ёвон гузаронида шуда, ҳамкорӣ бо мақомот, ҷома ва деҳқонони деҳоти атрофро дар бар гирифт. Дар марҳилаи 1, ТИЭ кори пешниҳодшударо дар доираи фаъолиятҳои зерин арзёбӣ мекунад (i) таъмир, навсозӣ ва хизматрасонии техникаи каналҳои мавҷуда, поёгоҳҳои обкашӣ, таҷҳизот, иншооти обёрӣ ва захбурҳо (то ҳадди имкон) (ii) насби инфрасохтори нав барои таъмини об ва обпартоӣ (дар ҷои зарур), (iii) иваз кардани дарвозаҳои обпарто, (iv) таъмир ва навсозии обкашҳо ва пойгоҳҳои обкашӣ, (v) истифода кардан барои коркарди таҷҳизоти изофӣ ва (vi) идоракунӣ муҳити зист ва асбест дар ҳама намудҳои фаъолият.

Таҷдид ва навсозии тамоми система бо назардошти маҳдудиятҳои техникаӣ ва институтсионалӣ ва дигар маҳдудиятҳо назар ба маблағҳои грантии барои лоихаи пешниҳодшудаи сармоягузорӣ пешбинишуда хеле гарон мешавад. Аз ин рӯ, дар марҳилаи 1 барои ҳалли хатарҳои иқлимӣ ва сейсмикӣ ва беҳбуди зиндагии деҳқонон тавассути навсозии самаранок пешниҳод карда мешавад, чунин мебошанд: (i) корҳои муҳандисии муҳими системаи асосии идорашавандаи АБЗО, (ii) навсозии минтақаи асосии (ҷозибай) аз ҷониби АИО идорашаванда ва (iii) дастгирии фаъолиятҳои гуногуни институтсионалӣ ва идоракунӣ. Фоидаҳо аз лоихаи сармоягузории марҳилаи 1, ки тавассути як ё якчанд лоихаҳои оянда пешниҳод мегарданд, дар тамоми ҳудуди система муттаҳид намуда ва паҳн карда мешаванд.

Системаи Ёвон ба се қисматҳои ноҳия: Ёвон, қисми А.Ҷомӣ ва Хуросони вилояти Хатлон (**Расми 0-1**) ва тавассути водиҳои дарёҳои Ёвон ва Хуросон паҳн мешавад. Майдони ҳолиси идоракунӣ обёрӣ 40 355 га дар бар мегирад, ки аз он 23 626 га (59%) тавассути худҷоришавии об ва 16 729 га (41%) дар каскадҳои системаҳои обкашӣ, ки обро баланд мекунад, ба ҳисоби миёна 140 м (тақрибан то миқдори баландтарин 300 м) таъмин карда мешавад. Нақбӣ 7,4 -километрии Вахш обро аз дарёи Вахш ба водии Ёвон интиқол медиҳад ва нақбӣ дуввуми 5,3 километрии Хуросон обро аз водии Ёвон ба водии Хуросон интиқол медиҳад.

Расми Ошибка! Текст указанного стиля в документе отсутствует.-2. Ассотсиатсияҳои истифодабарнадгони об, дар марҳилаи 1-и Лоиха дохилшуда

Манбаъ: Мушовирон

Вариантҳои алтернативӣ аз ҷиҳати ҳаҷм, макон ва миқёси Лоиҳа (Марҳилаи 1) баррасӣ карда шуданд, ва ҳоло тахмин мезананд, ки асосан бо сабаби мушкилоти молиявӣ такмилдиҳии Марҳилаи 1 дар масоҳати 40355 га имконпазир аст (Расми 02). Минтақаи ҳадафӣ барои марҳилаи 1 дар қисмати марказии ноҳияҳои водии Ёвон ва пойгоҳҳои обкашӣ дар водии Хуросон ҷойгир аст. Ин фаъолиятҳо барои истифодаи инфрасохтори мавҷуда ва ба ҳадди аксар расонидани фоида дар робита бо ҳадафҳои лоиҳа оптималӣ ва мувофиқтарин ҳисобида мешаванд. Дар ин замина тарҳҳои муфассал дар марҳилаи баъдӣ таҳия хоҳанд шуд.

Пешгӯиҳои тағирёбии иқлим барои 30 соли оянда ба болоравии ҳарорати 1-3 дараҷа ва шадидтарин мавсимӣ ишора мекунанд. Барои боришот, баъзе моделҳои иқлим афзоишро пешгӯӣ мекунанд, дар ҳоле ки дигарон коҳишро пешгӯӣ мекунанд. Бо вучуди ин, ҳама моделҳо афзоиши боришоти шадидро пешгӯӣ мекунанд, ки метавонанд боиси обхезӣ, фишорҳои захбур, ярҷ ва эрозияи хок шаванд. Болоравии ҳарорат боиси андаке зиёд шудани талабот ба оби зироат мегардад. Вобаста аз намуди зироат ва давраи нашъунамо, зироатҳо метавонанд фишори ҳарорати паст ё баландтар дошта бошанд.

Иқлим метавонад ба инфрасохтори мавҷуда ва таҳаввулоти пешниҳодшуда аз сабаби гармии шадид ва сардиҳои шадид ва бориши зиёди барф таъсир расонад. Кубурҳои обёрӣ ва захбурҳо, ки то ҳол насб шудаанд, дар умқи 1 то 3 метр дафн карда шудаанд. Тибқи пешгӯиҳо, дар зимистон яхбандии хок ва об дар назар нест ва чораҳои пешниҳодшудаи минбаъдаи мутобиксозӣ муҳандисии шахрвандӣ ва нигоҳдории мукамалро барои коҳиш додани хатари вайроншавии инфрасохтор дар бар мегиранд ва такмили биоинженерӣ барои идоракунии нишебиҳоро метавон дар марҳилаи муфассали тарҳрезӣ барои коҳиш додани эрозияи рӯизаминӣ баррасӣ кард.

Оқибатҳои эҳтимолии чиддии манфии татбиқи Марҳилаи 1 муайян карда шуданд, аммо дар маҷмӯъ онҳо кӯтоҳмуддат ва бозгарданда мебошанд. Чораҳои коҳишдиҳӣ дар нақшаи идоракунии муҳити зист (НИМЗ) барои коҳиш додани таъсир ба сатҳи қобили қабул дар марҳилаҳои пеш аз сохтмон, сохтмон ва коркарди он таҳия шудаанд. Чораҳои коҳишдиҳӣ барои навсозӣ, иваз кардан, ба кор андохтан ва ба кор даровардани инфрасохтори такмилдодашудаи Лоиҳа (Марҳилаи 1) дар якҷоягӣ бо муассисаҳо ё ташкилотҳое, ки барои идоракунии иншооти Лоиҳа таъсис дода шудаанд ва онҳо пеш аз сохтмон иҷозатномаҳои зарурии экологиро мегиранд, таҳия карда шудаанд. Дар марҳилаи пеш аз сохтмон, аз пудратчӣ талаб карда мешавад, ки ба НИМЗ дар бораи пешниҳодҳои сохтмони худ барои мувофиқат бо НИМЗ маълумоти мушаххас ворид кунад, аз ҷумла иҷрои Нақшаи мушаххаси идоракунии саломатӣ ва бехатарӣ дар ҷаҳорҷӯбаи НИМЗ барои қитъаи махсуси НИМЗ, ки пеш аз он ба сохтмон мувофиқи шартнома талаб карда мешавад. НИМЗ Нақшаи идоракунии асбест (НИА) -ро дар бар мегирад. НИМЗҚМ ҳамаи талаботҳои НИМЗ ва НИА-ро дар бар мегирад, ки бо маълумот дар бораи қитъаи мушаххаси пудратчӣ илова карда мешаванд.

Идоракунии асбест омилҳои муҳим аст, зеро боварӣ доранд, ки кубурҳои обёрӣ ва захбурҳо, ки то 50 сол пеш насб шудаанд, аз маводҳои асбестҳои сементӣ (МАС) иборатанд; бо миқдори зиёди асбест дар асоси далелҳои ғайрирасмӣ. Аммо, МАС "хатари паст" дорад, зеро нахҳои асбест дар семент пайваست карда мешаванд. МАС -и дорои хавфи паст метавонад нахи асбестро ихроҷ кунад, агар он дуруст кор карда нашавад ва НИА -и алоҳида таҳия карда шавад (**Замимаи 1**), то кафолат дода шавад, ки идоракунии асбест барои лоиҳа хавфноктар намешавад.

Ҳолати кубурҳои дафншудаи МАС пурра таҳқиқ нашудааст ва Ҳисоботи омӯзиши асбест (ХОА) дар марҳилаи муфассали тарҳрезӣ анҷом дода мешавад. Муносибати эҳтиёткорона ва истисно кардани МАС дар ҷойҳои дигари система барои риояи стандартҳои байналмилалӣ зарур аст. Санҷиши ибтидоӣ нишон медиҳад, ки ҳолати кубурҳо вобаста ба таъсири обҳои зеризаминӣ аз макон ба макон фарқ мекунад.

Таъвиз ва навсозии қисмҳои кубурҳои мавҷудаи асбест сементии зеризаминӣ дар системаҳои дуввумдараҷа ва олии як масъалаи муҳими экологӣ мебошад. Дар тартиби НИА чораҳо оид ба муайян кардан, банақшагири ва таъмини бехатарии ҳамлу нақл, интиқол ва партофтани кубурҳои сементи МАС-ро, ки бояд иваз карда шаванд, дар бар мегирад. Кубурҳои нав ё аз полиэтиленӣ зичии баланд дошта (ПЗБ) ё аз пӯлод хоҳанд буд, аммо онҳо бояд ба система бе таҳдиди хатарҳои саломатии нолозим ба коргарон ва аҳолии ворид карда шаванд.

НИМАС ба амалияи эътирофшудаи байналмилалӣ оид ба нигоҳдорӣ ва таъмири маводҳои дорои МАС-и мувофиқат мекунад ва талаботест, ки НИМЗҚМ (аз ҷумла НИА-и навшуда) низ ба ин стандарт

мувофиқат кунад ва ҳангоми кор дуруст пайгирӣ карда шавад. Партовҳои МАС аз дигар партовҳо ҷудо нигоҳ дошта мешаванд ва аз ҷониби коргарони ботачриба таҳти назорати ҳунармандони омӯзонидашуда коркард мегарданд, ки қодиранд тавассути системаҳои пайгирӣ интиқол диҳанд, то расидан ба макони ниҳони худ барои партофтани ниҳой тавассути партовҳо, бидуни МАС-и ғайрирасмӣ, чамбоварии партов аз ҷониби партовгирҳо ва манъ кардани коркарди дубора ё истифодаи дубораи МАС барои мақсадҳои дигар.

Лоихаи пешниҳодшуда системаи обёрии мавҷударо дар як минтақаи сохтори кишоварзии мавҷуда таҷдид ва навсозӣ хоҳад кард. Таъсири потенциалии манфии муҳити зист дар марҳилаҳои қабл аз сохтмон, сохтмон ва амалиётҳои мувофиқи қоида маҳдуд карда шуда, муваққатӣ ва ночиз буда, онҳоро бо банақшагирии дуруст, лагерҳои пудратчиён ва усулҳои сохтмон ва идоракунии мақбули асбест бомуваффақият кам кардан мумкин аст. Навсозии система имкон медиҳад, ки иқлим ва хатарҳои сейсмикӣ бартараф карда шуда, зиндагии деҳқонон тавассути: (i) корҳои муҳандисии муҳими системаи асосии аз ҷониби АБЗО идорашаванда, (ii) навсозии минтақаҳои асосии (чозибҳо) аз ҷониби АИО идорашаванда ва (iii) дастгирии фаъолияти гуногуни институтсионалӣ ва идоракунӣ дар доираи лоихаи сармоягузори пешниҳодшуда (Марҳилаи 1) беҳтар гарданд. Интизор меравад, ки Лоиха афзоиши истеҳсолоти кишоварзӣ ва даромади хоҷагиҳои деҳқонӣ ва умуман беҳбудии шароити иҷтимоию иқтисодиро дар бар мегирад. Ин имтиёзҳоро метавон дар доираи васеи нақша муттаҳид кард, зеро маблағҳо тавассути лоихаҳои оянда дастрас мешаванд. Ин ба муҳити зист таъсири манфӣ нахоҳад расонд, ки ба ҳар ҳол ба таври кофӣ сабук карда ва бодикқат назорат карда мешавад.

Механизмҳои татбиқ. Агентии иҷроқунанда АБЗО хоҳад буд. Гурӯҳи мавҷудаи татбиқи лоиха (ГТЛ) барои Лоихаи кунунии БОР оид ба идоракунии захираҳои об дар ҳавзаи дарёи Панҷ-ро Лоихаи пешниҳодшуда амалӣ хоҳад кард. Воҳиди махсуси "Дафтари татбиқи лоиха" (ДТЛ, дар доираи ГТЛ, аз ҷумла ГТЛ- Мутахассиси оид ба ҳифзи муҳити зист (МХМЗ) барои идоракунии ҳамарӯза ва идоракунии ҷузъҳои лоиха масъул вобаста ТИЭ хоҳад буд. Пудратчи (ҳо) барои насб кардани системаи мукамал таҳти назорати АБЗО, мушовири татбиқи Лоиха (МТЛ) ҷалб карда мешаванд. Интизор меравад, ки пудратчи ИВАХТ системаро таҳти назорати АБЗО / ГТЛ нигоҳ медорад.

МТЛ ба ГТЛ дастгириро барои татбиқи Лоиха менамояд: (i) таҳияи ҳуҷҷатҳои муфассали тарроҳӣ ва тендерӣ (аз ҷумла НИМЗ) барои корҳои инфрасохтор, инчунин мусоидат ба назорати сифати корҳо (ii) таҳияи супориши техникий муфассал (СТ), ҳуҷҷатҳои харид ва маводҳои таълимӣ ва назорати ташкилотҳои ғайридавлатӣ (ТГД) / ширкатҳои, ки дар ҷузъҳои институтсионалӣ, гендерӣ ва кишоварзии Лоиха иштирок мекунад, (iii) барои иҷрои дурусти чораҳои ҳифзи муҳити зист ва иҷтимоӣ ва (iv) таъмини мониторинг ва гузоришдиҳии лоиха тибқи Сиёсати ҳимояти БОР (СХБ, 2009).

Ҷаҳорҷӯби ҳуқуқӣ. Арзёбӣ ва татбиқи лоиха тибқи қонунҳо, қоидаҳо ва стандартҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба арзёбӣ ва идоракунии муҳити зист ва СХБ-и БОР танзим карда мешавад. Мақомоти ҳифзи муҳити зист Кумитаи ҳифзи муҳити зисти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Қонун дар бораи ҳифзи муҳити зист (2011) қонуни асосӣ барои ҳама қонунгузориҳои экологӣ мебошад. Ин қонуни асосӣ аст, ки фаъолияти марбут ба ҳифзи муҳити зистро дар бар мегирад, ки тамоми паҳлӯҳои марбут ба ҳифзи муҳити зистро фаро мегирад. Қонун дар бораи экспертизаи экологӣ (2012) талаботи Тоҷикистонро оид ба арзёбии муҳити зист, механизми санҷиши арзёбии экологӣ, пешгирии номутавозунии экологӣ, танзими истифодаи захираҳои табииро ҳангоми арзёбии таъсири муҳити зисти лоихаҳо ва муқаррар кардани тартиби қабули қарорҳо оид ба татбиқи лоихаҳо муайян мекунад. Раванд дар доираи Қонун дар бораи экспертизаи экологӣ (2012) ҳамчун экспертизаи давлатии экологӣ (ЭДЭ) маъруф аст. Мониторинги амалиётӣ аз ҷониби Мақомоти назорати давлатии махсус гузаронида мешавад, ки риояи ҳама қонунҳои экологиро дар асоси як қатор қоидаҳои ёрирасон ва рӯйхатҳои тафтишотӣ тафтиш мекунад.

Бар асоси Арзёбии фаврии муҳити зист (АФМЗ), Лоиха дар доираи СХБ-и БОР ҳамчун категорияи Б тасниф карда мешавад, зеро таъсири эҳтимолии номатлуби муҳити зист ба қитъаи мушаххас аст, чанде, агар вучуд дошта бошанд, бебозгашт бошанд ва чораҳои коҳишдиҳиро ба осонӣ таҳия кардан мумкин аст.

Машварат ва ифшои маълумот. Ифшои пешакии иттилоот ва муҳокима бо мақомоти ҳифзи муҳити зист дар давоми солҳои 2020-2021 гузаронида шуд. Машваратҳои иловагии чамбиятӣ аз ҷониби АБЗО / ГТЛ пас аз анҷом ва ифшои ин ТИЭ гузаронида мешаванд. Ҳангоми омода кардани арзёбии қонунии экологӣ, баҳодихӣ ба раванди ЭДЭ гузаронида мешавад. Бо мақсади қонеъ гардонидани талаботи БОР, ТИЭ ба шахсони зарардида ифшо карда мешавад.

Дар чараёни машварати ҷонибҳои манфиатдор, иттилоот ба ҷонибҳои асосии манфиатдор, аз ҷумла мақомот, тавассути вохӯриҳо ва мусоҳибаҳо дар дафтарҳо бо мансабдорон ва ҷомеа дар моҳи октябри соли 2020 ва апрели 2021 дар ноҳияҳои атрофи Ёвон дар наздикии макони лоиҳа паҳн карда шуд. Маълумот тавассути вохӯриҳо дар бораи ҳаҷм ва миқёси кори лоиҳа, инчунин таъсироти пешбинишуда ва ҷораҳои пешниҳодшудаи коҳишдиҳӣ пешниҳод карда мешавад. Ин раванд инчунин маълумотро оид ба масъалаҳои марбут ба ҷомеаи маҳаллӣ чамъ меоварад, то ки онҳо дар марҳилаҳои татбиқи лоиҳа ҳал шаванд. Маълумот дар бораи ҳуҷҷатҳои бехатарии экологӣ (ин ТИЭ ва ҳисоботи даврии мониторинги экологӣ) дар сомонии АБЗО бо забонҳои тоҷикӣ ва русӣ ва инчунин ба забони англисӣ ифшо карда мешавад. Маълумот инчунин дар дафтарҳои минтақавии КҲМЗ ва АБЗО дастрас хоҳад буд.

Механизми баррасии шикоятҳо (МБШ). Тартиби МБШ барои лоиҳа бо НИМЗ ҳамроҳанг карда мешавад ва барои ҳалли мушкилоти марбут ба лоиҳа таъсис дода мешавад. МБШ бо чараёни кори иҷтимоӣ ҳамроҳанг карда шудааст ва қабул, арзёбӣ ва ҳалли мушкилот, шикоятҳо ва шикоятҳои одамони зарардидаро дар бораи натиҷаҳои экологӣ ва иҷтимоии Лоиҳа қабул, арзёбӣ ва мусоидат хоҳад кард. Ин масъалаҳо ва мушкилот саривақт ва мувофиқи расмиёти МБШ ҳал карда мешаванд. Феҳристи шикоятҳо / мушкилот, ки дар иншоот аз ҷониби кормандони ГТЛ (аз ҷумла ГТЛ- МҲМЗ), инчунин аз ҷониби пудратчӣ ва оператороне, ки аз ҷониби АБЗО назорат карда мешаванд, нигоҳ дошта мешавад. МБШ ӯҳдадор аст механизми дастрас, мӯҳлатнок ва шаффофро барои шахсони осебдида барои овоз додан ва ҳалли МДАъалаҳои экологӣ ва иҷтимоии марбут ба Лоиҳа таъмин намояд.

Нақшаи идоракунии муҳити зист (НИМЗ). Ҷораҳои коҳишдиҳӣ, мониторинги муҳити зист ва рушди тавонмандӣ барои кам кардани таъсири муҳити зист дар марҳилаҳои тарҳрезӣ, сохтмон ва истифода заруранд. Масъалаҳои асосӣ ба банақшагирии навсозии иншооти аз нав таҷдидшуда ва ивазшудаи лоиҳа, нигоҳдории роҳҳо, қубурҳои обёрӣ ва захбурҳо ва назорати таъсири сохтмон ва амалиёт марбутанд. Таъсирҳои пешбинишуда ҳангоми сохтмон монеаҳо дар ҳаракати одамон (бинобар интиқоли мавод ва таҷҳизот), вайроншавии муваққатӣ дар заминҳои кишоварзӣ, эрозияи хок, садо ва ҷанг, хатарҳои саломатӣ ва бехатарӣ (аз ҷумла хатарҳои коркарди асбестҳои дорони асбест ва хавфи COVID-19), инчунин муноқишаҳои иҷтимоӣ байни аҳолии маҳаллӣ ва коргарони дигар минтақаҳо. Таъсирҳои ҳангоми амалиёт муноқишаҳо дар ҳуқуқи об, манфиатҳои номутаносиб ба замон, эрозияи хок, шустани маводи ғизой аз хок ва тағир додани хусусиятҳои хок, хатарҳои саломатӣ ва бехатарии кор ва тоза кардани каналро дар бар мегиранд.

НИМЗ ба таври мувофиқ дар Нақшаи идоракунии ва мониторинги муҳити зист (НИММЗ, **Қадвали VII 4**) чамъбаст карда мешавад, ки дар он амалҳо ва ҷораҳои коҳишдиҳӣ ва назорат дар ҳама марҳилаҳо; то ҷое, ки дар ин марҳила муайян кардан мумкин аст. Ин омӯзиш ва рушди тавонмандиро дар бар мегирад

Интизор меравад, ки пудратчиён, ки дар навсозӣ ва барқарорсозии сохторҳо ва иншооти лоиҳа иштирок мекунанд, НИМЗ -ро, ки дар ин ТИЭ пешниҳод шудааст, риоя мекунанд (аз ҷумла НИМЗ -и навшуда). Пудратчиёни сохтмонӣ барои иншооти Лоиҳа Нақшаи идоракунии муҳити зист дар қитъаи муайян (НИМЗҚМ)-ҳои худро тартиб медиҳанд ва пеш аз сохтмон аз ҷониби мутахассиси экологии ГТЛ (ГТЛ- МҲМЗ) тафтиш карда мешаванд ва аз ҷониби ГТЛ тасдиқ карда мешаванд. НИМЗҚМ талаботи мушаххаси ЭДЭ ва Кумитаи ҳифзи муҳити зисти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон КҲМЗ-ро дар бар мегирад, ки дар ин марҳила маълум нестанд. Барои мақсадҳои ин ТИЭ, кори навсозӣ марҳилаи сохтмон номида мешавад. Масъалаҳои калидии НИМЗҚМ барои иншооти Лоиҳа то ҳадди имкон дар НИМЗ, ки ба ин ТИЭ дохил карда шудааст, фаро гирифта шудаанд. НИМЗҚМ аз ҷониби пудратчиён амалӣ карда мешавад, ки аз ҷониби ГТЛ- МҲМЗ назорат карда мешаванд. Ин ҳама ҷанбаҳои идоракунии асбестро, ки дар НИА нишон дода шудааст, дар бар мегирад. Илова бар ин, мониторинги давлатии амалиёт аз ҷониби Хадамоти назорати давлатии Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон (ХНД ВТҲИ ҚТ) ва Бозрасии бехатарии саноатӣ (ББС) дар ҳолати зарурӣ гузаронида мешавад.

Бо мақсади кам кардани ҳадди имконпазири таъсироти сохтмон ва амалисозии лоиҳа (Марҳилаи 1), АБЗО бо кӯмаки ГТЛ кафолат медиҳад, ки НИМЗ дар ин ТИЭ ва НИА, ки дар асоси тарҳи муфассал нав карда шудааст ба ҳуҷҷатҳои тендерӣ ва шартномавӣ ва созишномаҳои амалиётӣ дохил карда шудаанд ва пудратчиён ва операторон НИМЗ-и худро дар марҳилаи пеш аз сохтмон омода мекунанд.

Пас аз омӯзиши ворида, ки аз ҷониби мушовири байналмилалӣ муҳити зист (МБМЗ), мушовири миллии муҳити зист, ГТЛ- МҲМЗ ва МТЛ пешниҳод карда мешавад, пудратчиӣ сохтмон НИМЗҚМ-ро

бо тавсифи муфассали он, ки чӣ тавр онҳо пешниҳод мекунанд, ки қорҳои сохтмон ва амалиётро иҷро кунанд ва ба НИМЗ риоя кунанд, омода хоҳад кард. НИМЗҚМ амалҳои пешниҳодкардаи пудратчиёро дар бар мегирад, ки онҳо чунин мебошанд: (i) хулосаи таъсири сохтмон ва қорҳои додани он; (ii) таъмини об барои сохтмон; (iii) пайвастиҳои канализатсионӣ, оби ихроҷшуда (агар мавҷуд бошанд) ва қоркарди дубора ва истифодаи дубораи обҳои партов; (iv) талаботҳои МАС-и навшударо дар бар мегирад, ки пешниҳодҳо оид ба ихтиёрдорӣ, қоркард, интиқол ва ихтиёрдории МАС-ро ҳадди ақал мувофиқи ТИЭ мазкур ифода мекунанд; (v) идора ва партофтани партовҳои саҳт, аз ҷумла МАС ва партовҳои хатарнок; (vi) паҳш кардани садо, ҷанг ва бӯй; (vii) таъмир ва ба истифода додани шабақаҳои муҳандисӣ, таъминоти барқ ва телекоммуникатсия (дар ҳолати зарурӣ); (viii) захбури рӯизаминии муваққатӣ ва доимӣ; (ix) идоракунии масолеҳи сохтмон; (x) қорҳои заминсозӣ ва барқарорсозии замин; (xi) назорати ҳаракати нақлиёт; (xii) нақшаи идоракунии саломатӣ ва беҳатарӣ ва амнияти ҷамъиятӣ, аз ҷумла бемориҳои कोरोनाвирус (COVID-19) ва нақшаи воқуниш ба ҳолати фавқулодда; (xiii) тоза кардани растаниҳо, тоза кардани майдонҳо ва барқарорсозии растаниҳо / кабудизоркунии барои ободонӣ ва биоинженерӣ барои мубориза бо эрозия; (xiv) нақшаи идоракунии лагери сохтмонӣ; ва (xv) нақшаи коммуникатсия. Нақшаи коммуникатсия нишон медиҳад, ки чӣ гуна Пудратчӣ бо ҳам ҳамкорӣ хоҳад кард ва ҷомеаро дар бораи чорабиниҳои ба нақша гирифташуда ва чораҳои қорҳои додани дар НИМЗ тавсиф мекунанд (масалан, тавассути қорҳои робита бо ҷомеа [ҚРЧ]).

Ҷаъолияти Лоиха бояд ба муҳити зист таъсири ҳадди ақал расонад. Обҳои боэтимод ва беҳтар идорашаванда таҷрибаи муассиртари кишоварзиро беҳтар мекунанд, аҳолии маҳаллиро бо қор таъмин менамояд, захбур, дур кардани партовҳо ва истифодаи обро ҳисоб мекунанд. Интизор меравад, ки фарши роҳи мумфарш барои қорҳои додани садо ва ҷамъшавии ҷангу ғубори қанори роҳ имконпазир аст ва аз ин рӯ ифлосшавии ҳаво аз садо ва қорҳои баландшуда низ бояд қор карда шавад.

Хулоса ва тавсияҳо. Мушкилоти асосие, ки мушовирон дар таҳияи ТИЭ дучор меоянд, табиати пешакии баъзе иттилоот мебошанд, масалан миқёси дақиқи лоихаи Марҳилаи 1, дарозӣ ва шумораи қубурҳои МДА, ки бояд бо сармоязгӯроӣ ихроҷ ва таъвиз шаванд дар ҷаҳорҷӯбаи Лоиха гузошта мешаванд. Тафсилотро танҳо дар марҳилаи муфассали тарроҳӣ (лоихақашӣ) маълум қордан мумкин аст. Сохтмони лоиха дар марҳилаи 1 масоҳати қалони 40 355 гектарро дар бар мегирад, қорчанде ки қисми зиёди замини дар доираи системаи обҳои ва захбур-и ҳавзаи дарёи Вахш зарурӣ аллақай қориб бо ҳамон мақсадҳои пешбинишуда истифода мешаванд. Қорҳои дафни МАС дар марҳилаи тарҳрезии муфассал бо мақомоти ҳифзи муҳити зист мувофиқа қорда мешаванд. Таъсирҳои сохтмонӣ ва амалиётӣ идорашаванда хоҳанд буд ва ҳеҷ гуна таъсири фарогир пешгӯӣ қорда намешавад, ба шарте ки НИМЗ (аз ҷумла НИА) ба ҳуҷҷатҳои шартнома дохил қорда шавад ва НИМЗҚМ қорра амалӣ қорда шавад. АБЗО (бо қӯмаки ГТЛ) қорфолат медиҳад, ки НИМЗ (аз ҷумла НИА) ба ҳуҷҷатҳои шартнома дохил қорда шавад ва муқаррароти НИМЗ қорра иҷро ва назорат қорда шаванд. Дар сурате, ки ҳама гуна тафсилоти лоиха қорӣ ё миқёси қорҳои тарҳрезияшавандаро тағир диҳад ва таъсири ғайриҷамъдоршавии муҳити зист намоён шаванд, арзёбии экологӣ, ТИЭ мазкур ва НИМЗ мутобиқи он бознигарӣ, таҷдид / навосозӣ қорда мешаванд. Таъсири экологии Лоиха (Марҳилаи 1) бояд қориз ва идорашаванда бошад, агар қорҳои қорҳои додани садо, ки дар НИМЗ пешбинӣ шудаанд ва дар ҳолати зарурӣ НИМЗҚМ навосозии додани муҳити зист амалӣ қорда шаванд. ТИЭ инчунин фарзияҳои пешакиро дар бораи талаботи мониторинг муқаррар мекунанд.

Сохтори ҳисоботи ТИЭ. Ин гузориши ТИЭ ба бахшҳои зерин тақсим қорда шудааст.

- Хулоса
 - Фасли I: Ҷаҳорҷӯбаи сиёсӣ, ҳуқуқӣ ва маъмурӣ
 - Фасли II: Тавсифи лоиха
 - Фасли III: Таҳлили алтернативаҳо
 - Фасли IV: Тавсифи муҳити зист (замина)
 - Фасли V: Таъсири эҳтимолии муҳити зист ва қорҳои қорҳои додани садо
 - Фасли VI: Ифшо, машварат ва иштирок
 - Фасли VII: Нақшаи идоракунии муҳити зист
 - Фасли VIII: Механизми баррасии шикоятҳо (МБШ)
 - Фасли IX: Хулоса ва тавсияҳо
-
- Замимаи 1: НАҚШАИ ИДОРАКУНИИ АСБЕСТ